

Pendidikan Luar di Malaysia

Outdoor Education in Malaysia

Md Amin Md Taff
Shamsor Nahar Mohd Yaakob

Abstrak

Pendidikan luar didefinisikan sebagai sebarang proses pendidikan terancang yang dilaksanakan di alam semulajadi, bertunjangkan kaedah experiential learning dan memanipulasikan elemen risiko dalam membangunkan potensi holistik individu. Ia merupakan salah satu bidang pendidikan alternatif yang sedang berkembang pesat di Malaysia. Sehingga kini, tiada sebarang penulisan yang mengutarakan tentang susur masa perkembangan pendidikan luar di Malaysia. Akibatnya, ramai yang kabur tentang susur galur bidang pendidikan luar di Malaysia. Sehubungan itu, penulisan ini mengupas tentang perkembangan bidang pendidikan luar (outdoor education) bermula dari era Sultan Idris Teachers College hingga ke penubuhan kem pendidikan luar swasta. Selain itu, penulisan ini juga mengupas tentang isu semasa dalam bidang pendidikan luar di Malaysia.

Kata kunci Pendidikan luar, Malaysia

Abstract

Outdoor education can be defined as systematic experiential learning method in the outdoors which utilizes risks and adventure as a medium of holistic development. Since 1922, outdoor education has gained popularity as a medium of alternative learning in Malaysian educational system. However, there is no article published to discuss the development of this unique educational field. As a result, the historical development of outdoor education in Malaysia is unclear. This paper discusses the development of outdoor education in Malaysia from the establishment of Sultan Idris Teachers College to the present. In addition, this paper also discusses recent issues in Malaysian outdoor educational practices.

Keywords Outdoor education, Malaysia

PENGENALAN

Perkembangan pendidikan luar di Malaysia merupakan suatu proses yang agak sukar untuk didokumentasikan disebabkan faktor pelaksanaan program pendidikan luar yang pelbagai di Malaysia. Tambahan pula, tidak terdapat banyak rujukan pendidikan luar yang berlatarbelakangkan Malaysia telah ditulis oleh pengkaji lampau. Ini terbukti melalui dapatan kajian penulis yang hanya menemui dua penerbitan rasmi berkaitan bidang pendidikan luar di Malaysia iaitu Scholer & Teoh (1980) dan IPSI (1995). Kajian ini mendefinisikan penerbitan rasmi sebagai sebarang penerbitan dalam bentuk buku, jurnal atau multimedia yang berwasit dan mempunyai nombor pengkatalogan Perpustakaan Negara Malaysia. Ia tidak termasuk prosiding seminar kebangsaan ataupun antarabangsa yang tidak diterbitkan. Kajian ini mendapati ketandusan sumber rujukan pendidikan luar walaupun bidang ini bermula secara rasminya di Malaysia lebih 50 tahun lampau dengan mengandaikan bahawa program pendidikan luar yang sistematik dan berfokuskan pendidikan bermula melalui penubuhan Sekolah Membina Semangat (*Outward Bound School*) di Lumut pada tahun 1952.

Namun kajian ini berpendapat bahawa suatu langkah ke hadapan perlu diambil bagi mendokumentasikan proses perkembangan pendidikan luar di Malaysia walaupun dihipit kekurangan fakta. Langkah ini amat penting bagi memastikan golongan pendidik dapat menghayati proses, pola dan perkembangan pendidikan ini di Malaysia dan sekali gus membolehkan mereka merancang, melaksana dan menambah baik program pendidikan ini di Malaysia.

DEFINISI PENDIDIKAN LUAR

Penulisan ini mendefinisikan pendidikan luar sebagai sebarang proses pendidikan terancang yang dilaksanakan di alam semula jadi, bertunjangkan kaedah *experiential learning* dan memanipulasikan elemen risiko dalam membangunkan potensi holistik individu. Potensi holistik individu adalah satu proses pembangunan domain jasmani, emosi, rohani, intelek dan sosial individu yang seimbang.

Definisi ini secara umum merangkumi program pendidikan luar yang dilaksanakan oleh institusi pendidikan seperti sekolah, institut pengajian tinggi, *Outward Bound*, Program Latihan Khidmat Negara (PLKN), dan syarikat swasta seperti Wilderness Malaysia, Dusun Eco Resort dan Banseke.

PERKEMBANGAN PENDIDIKAN LUAR DI ERA TRADISIONAL

Sejarah telah membuktikan bahawa sejak dari dahulu lagi masyarakat di Tanah Melayu mempunyai hubungan yang kuat dengan alam semula jadinya (Norazit, Hashim, & Nor Hisham, 1997). Alam bukan sahaja menjadi tempat mencari rezeki, malah ia dihargai sebagai salah satu elemen terpenting dalam kehidupan masyarakat pada ketika itu. Pada zaman tersebut, proses *experiential learning* menunjangi proses pembelajaran seharian. Anak-anak muda didedahkan secara langsung dengan kemahiran yang dapat dipraktikkan dalam kehidupan seharian (Haron, 2005). Faktor ini merupakan

falsafah utama dalam bidang pendidikan luar hari ini iaitu untuk mendidik individu memperkembangkan potensi holistiknya melalui proses pembelajaran dari pengalaman yang berlangsung di alam semula jadi. Hasil pembelajaran ini kelak boleh dipraktikkan dalam kehidupan seharian serta seiring dengan Falsafah Pendidikan Kebangsaan. Proses pembelajaran ini berlangsung di alam semula jadi yang menjadi makmal dan juga guru terbaik bagi mereka. Hasilnya masyarakat pada zaman tersebut memiliki potensi diri yang holistik, berkemahiran dalam pelbagai bidang serta mempunyai hubungan yang akrab dengan alam semula jadi.

Catatan sejarah membuktikan bahawa aktiviti pendidikan luar moden yang dilaksanakan hari ini sebenarnya telah lama diamalkan oleh Orang Asli (Iskandar Carey, 1976). Berpegang teguh kepada *semangat alam*, Orang Asli menjadikan cabaran alam sebagai salah satu gaya hidup mereka. Hidup secara nomad (ekspedisi), mengamalkan cara hidup yang ringkas (*minimal impact*), dan menghayati serta berhubungan rapat dengan alam (*place based education*) merupakan bukti terbaik betapa kaum ini terlebih dahulu mengamalkan prinsip-prinsip pendidikan luar. *Semangat alam* ini amat mirip dengan fahaman *deep ecologists* yang beranggapan bahawa manusia merupakan salah satu elemen alam semula jadi. Sehubungan itu, manusia haruslah menghormati alam dan mengubah amalan hidup moden agar ia tidak merosakkan alam.

Catatan sejarah Tanah Melayu juga menunjukkan bahawa aktiviti luar telah lama berakar umbi dalam kehidupan masyarakat Melayu tradisional. Catatan sejarah Negeri Melaka merekodkan bahawa aktiviti seperti bersilat, berperahu, berlayar, memburu, mengembara dan memancing merupakan sebahagian dari cara hidup masyarakat pada zaman itu (Wan Shamsuddin, 1969). Malah catatan sejarah dengan jelas membuktikan betapa penguasaan kemahiran luar yang tinggi dalam pelayaran dan navigasi telah membawa Hang Tuah mengembara hingga ke Negara China.

Namun akibat penjajahan, kemahiran ini segera terhakis daripada diari hidup masyarakat Tanah Melayu, terutamanya orang Melayu. Pengenalan cara hidup moden telah merenggangkan hubungan manusia dan alam semula jadi. Proses pemisahan ini telah mewujudkan pelbagai masalah seperti kejutan budaya dan pencemaran alam yang melampau (Khoo, 1984). Pengenalan bilik darjah dan papan tulis dalam proses pendidikan segera menghakis kebergantungan kepada alam semula jadi sebagai sumber pembelajaran. Manakala proses *experiential learning* terus terbantut dengan pengenalan buku mata pelajaran. Elemen penjajahan ini jelas telah menghakis kemahiran pendidikan luar dalam kalangan masyarakat Melayu. Kemahiran yang dahulunya merupakan sebahagian dari cara hidup, kini secara perlahan-lahan lenyap dimamah masa.

PERKEMBANGAN PENDIDIKAN LUAR DI ERA MODEN

Perkembangan pendidikan luar dalam era moden di Malaysia banyak dipengaruhi oleh pertubuhan sukarela dan institusi pendidikan (contohnya pergerakan pengakap dan Maktab Perguruan Ilmu Khas). Sehubungan itu, penulis akan memperincikan sumbangan setiap satu berdasarkan kronologi sejarah.

Penubuhan persatuan beruniform

Badan beruniform seperti Pengakap Malaysia, Pandu Puteri dan Persatuan Bulan Sabit Merah merupakan organisasi yang bertanggung jawab memperkenalkan pendidikan luar secara tidak formal di Malaysia. Catatan menunjukkan bahawa Pertubuhan Pengakap Malaysia ditubuhkan pada tahun 1910 di Singapura, Pertubuhan Pandu Puteri pula ditubuhkan pada tahun 1917 di Kuala Lumpur manakala Persatuan Bulan Sabit Merah ditubuhkan pada tahun 1951 di Kuala Lumpur (Ab. Alim, 1999). Sepanjang penubuhannya, organisasi terbabit ini telah memainkan peranan yang amat penting dalam menyediakan pengalaman pendidikan luar kepada kanak-kanak di seluruh Malaysia. Antara program popular dijalankan oleh organisasi ini ialah perkhemahan dan khidmat masyarakat.

Penubuhan Sultan Idris Teachers College (SITC), 1922

Terdapat bukti bahawa program pendidikan luar secara formal bermula di Sultan Idris Teachers College (SITC). Namun idea ini memerlukan sokongan kajian yang lebih mendalam agar ia benar-benar menjadi bukti sejarah yang tepat. SITC ditubuhkan pada tahun 1922 oleh R.O. Winstedt di Tanjong Malim, Perak. Institusi ini berperanan mendidik bakal guru yang akan disalurkan ke sekolah-sekolah Melayu di seluruh negara (Abu Bakar, 2000). Selain ilmu kependidikan, pelajar maktab ini juga dilengkapi dengan pelbagai aktiviti kokurikulum seperti kraf tangan, perkebunan dan kemahiran sukan (Kamsiah, 2007). Pengenalan aktiviti kokurikulum ini khusus untuk memenuhi tuntutan pertubuhan pengakap dan pandu puteri yang mendapat sambutan hangat di sekolah pada ketika itu. Antara kemahiran luar yang didedahkan kepada bakal-bakal guru pada ketika itu ialah perkhemahan, kawad kaki dan berenang. Sebahagian besar guru-guru ini kemudiannya bertugas di sekolah dan memperkembangkan kemahiran pendidikan luar yang mereka peroleh sewaktu di SITC.

Penubuhan Sekolah Membina Semangat (*Outward Bound School*) di Lumut, Perak.

Sekolah Membina Semangat atau *Outward Bound School* (OBS) Lumut merupakan pelopor kepada bidang pendidikan luar yang dilaksanakan di Malaysia sekarang. Ditubuhkan pada tahun 1952, OBS Lumut merupakan cawangan *Outward Bound International* yang kedua tertua di dunia. Fungsi utama penubuhan OBS Lumut pada ketika itu ialah sebagai sebuah institusi latihan fizikal dan modal insan (*character building*) kepada kakitangan kerajaan British, institusi pendidikan dan golongan belia Malaysia (Outward Bound Malaysia, 2008). Sewaktu awal penubuhan, OBS berfokuskan kepada aktiviti lasak seperti kawad kaki, merentas halangan, berlayar dan mengembara. Aktiviti ini dilaksanakan dalam bentuk ekspedisi pendidikan luar yang agak panjang (hingga mencakupi 21 hari) di kawasan sekitar Lumut dan Pulau Pangkor. Aktiviti cabaran lasak sebeginilah yang menunjangi program pendidikan luar di seluruh Malaysia masa kini.

Kursus-kursus pendidikan luar yang dijalankan oleh OBS pada masa itu telah mendapat sambutan yang hangat dalam kalangan masyarakat Malaysia. Ini didorong oleh faktor pelaksanaan aktiviti pendidikan luar yang terancang dan terbukti berkesan dalam membangunkan potensi holistik individu. Kesannya, program pendidikan luar di OBS telah mempengaruhi ramai rakyat Malaysia terutamanya golongan pendidik untuk menerapkan pendekatan yang serupa di institusi mereka (Md Amin, 2010).

Penubuhan program khas Pendidikan Jasmani di Maktab Perguruan Ilmu Khas (MPIK), 1965

Pendidikan luar telah tersenarai dalam arena pendidikan Malaysia melalui penubuhan program khas Pendidikan Jasmani di Maktab Perguruan Ilmu Khas (MPIK) pada tahun 1965 (Abu Bakar Sidek, temu bual 2005). Dikenali sebagai *specialists course*, kursus setahun ini bermatlamat mendidik golongan pakar Pendidikan Jasmani negara. Selain diperkenalkan kepada pelbagai subjek utama Pendidikan Jasmani, pelajar juga diwajibkan mengikuti beberapa siri perkhemahan pendidikan luar. Tujuan utama perkhemahan ini ialah untuk mendedahkan konsep pendidikan luar dalam proses pendidikan formal serta membentuk kualiti kepimpinan dalam kalangan pelajar (Scholer & Teik Lee, 1980).

Sewaktu program pendidikan luar tersebut, pelajar akan dibawa ke lokasi terpencil dan berkhemah dengan teknik yang minimal (berkhemah, memasak menggunakan kayu api dan membina gejet). Selama dua minggu, perkhemahan berpusat tersebut mendedahkan pelajar kepada pelbagai kemahiran pendidikan luar. Pembelajaran kemahiran ini dilaksanakan berdasarkan kaedah stesen di mana pelajar menjalankan aktiviti yang berlainan mengikut giliran kumpulan.

Selain kemahiran pendidikan luar, aspek tumpuan utama perkhemahan tersebut ialah pembentukan semangat setiakawan yang perlu dipatuhi oleh semua ahli kumpulan. Aspek ini dibina melalui jadual yang ketat dan pelaksanaan aktiviti yang berfokuskan kerjasama kumpulan (bergotong-royong dalam sebarang aktiviti perkhemahan). Sehingga hari ini, pendekatan perkhemahan pendidikan luar yang mula diperkenalkan dalam program perkhemahan Maktab Perguruan Ilmu Khas masih diamalkan oleh beberapa institusi pengajian tinggi di seluruh negara.

Penubuhan program Pendidikan Jasmani di Universiti Pertanian Malaysia (UPM)

Tahun 1979 merupakan satu tarikh yang amat bersejarah kepada program pendidikan luar di Malaysia kerana ia telah disenaraikan sebagai mata pelajaran akademik rasmi dalam program Pendidikan Jasmani di Universiti Putra Malaysia. Kursus Lanjutan Pendidikan Jasmani di MPIK tidak menyenaraikan program pendidikan ini sebagai mata pelajaran akademik rasmi sebaliknya hanyalah sebagai aktiviti kokurikulum pelajar program tersebut.

Mata pelajaran tiga kredit ini dilaksanakan melalui kelas teori dan praktikal. Kelas teori mendedahkan pelajar kepada kaedah pembelajaran dan pengurusan program

pendidikan luar manakala kelas praktikal pula berfungsi untuk melatih kemahiran pendidikan luar pelajar. Mirip dengan program di MPIK, program di UPM juga menyenaraikan perkhemahan sebagai aktiviti wajibnya. Setiap pelajar diwajibkan menyertai program perkhemahan kemahiran air dan darat yang berlangsung selama enam hari (tiga hari bagi setiap program perkhemahan). Selain itu, pelajar juga diwajibkan menjalani program perkhemahan induk yang berlangsung selama dua minggu (Abu Bakar Sidek, temubual 2005).

UPM secara umumnya telah memainkan peranan penting dalam mencorakkan amalan pendidikan luar di Malaysia hari ini. Pengaruh UPM dapat dilihat dengan jelas dalam aktiviti pendidikan ini yang dijalankan oleh Bahagian Pendidikan Guru (BPG) dan Pusat Kokurikulum Kementerian Pendidikan Malaysia yang akan dibincangkan nanti. Ini kerana majoriti pelajar lepasan UPM menjawat jawatan tugas utama di jabatan dan kementerian pelajaran. Malahan ramai juga yang menjadi tenaga pengajar di institut pendidikan utama di seluruh Malaysia. Hasilnya, pengalaman yang mereka perolehi di UPM telah sedikit sebanyak diterapkan dalam polisi pendidikan mahupun program yang mereka jalankan (Md Amin, 2010).

Penubuhan Pusat Kokurikulum Kementerian Pelajaran

Pusat Kokurikulum Kementerian Pelajaran merupakan nadi utama program pendidikan luar dalam kalangan pelajar sekolah Malaysia dewasa ini. Ditubuhkan pada November 1991 di enam buah negeri terpilih (Sabah, Sarawak, Kelantan, Pahang, Terengganu dan Kedah), pusat ini bermatlamat untuk menjadi pusat latihan pendidikan luar yang melengkapi proses pembelajaran bilik darjah. Selain itu, pusat ini juga menumpukan usaha untuk melahirkan golongan pelajar yang berpaksikan modal insan seiring dengan Falsafah Pendidikan Kebangsaan (Kementerian Pendidikan Malaysia, 1999).

Penubuhan Pusat Kokurikulum Kementerian Pelajaran ini telah memberikan satu dimensi baharu dalam perkembangan pendidikan luar di Malaysia terutamanya dalam aspek pengurusan, logistik, kejurulatihan dan penerbitan. Pewujudan jawatan penolong pengarah (pegawai pengurus), kakitangan tetap dan peruntukan kewangan berkala telah membolehkan aktiviti pendidikan ini dijalankan secara sistematik dalam kalangan warga pendidikan Malaysia.

Pusat-pusat ini juga dilengkapi dengan pelbagai kemudahan asas seperti asrama, dewan kuliah dan pejabat pengurusan. Selain itu, ia turut dibekalkan dengan pelbagai peralatan aktiviti pendidikan ini yang canggih dan terkini (contohnya dinghi, peralatan *paintball* dan basikal lasak).

Pusat Kokurikulum Kementerian Pelajaran juga merupakan satu-satunya badan pendidikan ini yang mempunyai sistem kejurulatihan yang sistematik dan terbesar rangkaiannya di Malaysia. Setiap tahun, guru yang menjadi jurulatih di pusat ini dihantar mengikuti kursus pengkayaan diri sama ada di dalam mahupun luar negara.

Sumbangan pusat ini dalam memperkayakan penerbitan pendidikan luar kebangsaan juga tidak boleh dinafikan. Sehingga artikel ini ditulis, sebanyak tiga buah buku berkaitan pendidikan luar telah diterbitkan oleh pihak Kementerian Pelajaran Malaysia (Mahamad Amran Kamsi, temu bual 2008). Malangnya buku ini diedarkan dalam lingkungan pusat kokurikulum dan jurulatihnya sahaja.

Sehingga hari ini, Pusat Kokurikulum Kementerian Pelajaran terus berkembang pesat menjadi pusat pendidikan luar terbesar negara. Kini usaha giat sedang dijalankan untuk menubuhkan pusat kokurikulum daerah, mendapatkan jurulatih tetap dan memperbanyakkan penerbitan pendidikan ini di Malaysia.

Bahagian Pendidikan Guru (BPG)

Bahagian Pendidikan Guru (BPG) Kementerian Pelajaran Malaysia juga telah memainkan peranan yang amat besar dalam perkembangan pendidikan luar di Malaysia. Selain penyenaian program perkhemahan dalam program khas Pendidikan Jasmani di MPIK, BPG telah turut mencorakkan perkembangan pendidikan ini di Malaysia melalui pelaksanaan Kursus Latihan Membina Semangat (1990–1994), Program Pendidikan Luar (1995 hingga kini) dan Program Bina Insan Guru (2001 hingga kini) kepada semua pelajarnya. Program ini tidak tersenarai sebagai mata pelajaran akademik tetapi wajib diikuti oleh semua pelajar BPG melalui kursus-kursus khas yang dilaksanakan oleh pihak institut pendidikan guru. Kesemua program ini dikendalikan oleh pensyarah institut pendidikan guru yang terlibat.

Kursus Latihan Membina Semangat (KLMS) telah diperkenalkan dalam kurikulum pendidikan guru Malaysia pada tahun 1990. Berkonsepkan ala tentera, peserta program ini akan berkhemah (*base camp*) selama 14 hari di kem yang diwujudkan di sekitar kawasan institut pendidikan guru terpilih (mengikut zon). Sepanjang perkhemahan, peserta akan menjalani pelbagai aktiviti lasak seperti kawad kaki, merempuh halangan dan perkhemahan solo. Selain masa rehat dan tidur yang singkat, program ini melaksanakan hukuman yang keras terhadap sebarang kesilapan yang dilakukan oleh peserta. Antara hukumannya ialah direndam dalam kolam ataupun berkawad di tengah malam. Kesemua senario dan hukuman ini bukannya bertujuan mendera tetapi dirancang khusus untuk melahirkan golongan guru yang tahan lasak dan tabah dalam menghadapi cabaran. Namun akibat beberapa insiden kemalangan, sanggahan masyarakat dan perubahan polisi pendidikan, program ini telah diberhentikan pada tahun 1994 dan digantikan dengan program pendidikan luar.

Program pendidikan luar telah diperkenalkan pada tahun 1995 kepada semua pelajar major dan elektif Pengajian Pendidikan Jasmani di institut pendidikan guru Malaysia. Objektif utamanya ialah untuk melahirkan golongan insan guru yang berpekeri mulia, tahan lasak dan mampu memacu perkembangan bidang pendidikan negara. Berbanding KLMS, program ini lebih singkat jangkamasanya (hanya tiga hingga empat hari sahaja). Konsep pelaksanaan programnya juga berbeza dengan KLMS dengan ia lebih bertumpu kepada pendekatan mesra pelajar. Aktiviti fizikal yang dijalankan tidak tinggi intensitinya dan tiada sebarang elemen hukuman keras yang dilaksanakan. Program pendidikan ini kerap dilaksanakan secara ekspedisi pendek seperti mendaki gunung, berkanayak dan berkhemah. Sehingga artikel ini ditulis, program pendidikan luar masih menjadi program wajib dalam kalangan bakal guru jurusan Pendidikan Jasmani yang menuntut di institut pendidikan guru di seluruh negara walaupun terdapat ura-ura untuk menggantikannya dengan program Bina Insan Guru.

Program Bina Insan Guru (BIG) mula diperkenalkan kepada semua pelajar institut pendidikan guru di seluruh negara mulai tahun 2001. Pada bulan Julai tahun 2005, sukatan

pelajarannya telah diseragamkan di seluruh negara. Fokus utama program ini ialah sebagai pencetus kepada usaha pembinaan insan guru yang berakhlak mulia, tahan lasak dan menghayati nilai-nilai keguruan yang tinggi (Bahagian Pendidikan Guru, 2005).

Program BIG ini dilaksanakan dalam bentuk perkhemahan selama empat hari tiga malam di kawasan rekreasi. Berbanding program pendidikan luar lain yang banyak memfokus kepada aktiviti lasak, program BIG mensasarkan pencapaian objektifnya melalui gabungan aktiviti lasak dan latihan dinamika kumpulan (LDK). Program BIG mengurangkan slot aktiviti lasak bagi memberi ruang kepada pelaksanaan aktiviti penyelesaian masalah, permainan kreatif dan perbincangan kumpulan.

Penyenaraian matapelajaran pendidikan luar dalam sukatan pelajaran Pendidikan Jasmani

Kementerian Pelajaran Malaysia melalui Pusat Perkembangan Kurikulum juga telah memainkan peranan besar terhadap perkembangan pendidikan luar di Malaysia. Pada tahun 1995, buat pertama kalinya mata pelajaran pendidikan ini telah tersenarai dalam sukatan pelajaran Kurikulum Baharu Sekolah Menengah (KBSM). Dinamakan kemahiran rekreasi, mata pelajaran pendidikan ini dalam kurikulum tersebut bertujuan untuk menggalakkan pelajar menceburi aktiviti pendidikan luar khusus untuk membina kecergasan fizikal dan mental yang tinggi. Antara mata pelajaran yang disenaraikan ialah kemahiran asas perkhemahan, ikatan dan orienteering (Pusat Perkembangan Kurikulum, 1995).

Malangnya mata pelajaran berbentuk rekreasi ini agak kurang terlaksana di sekolah sekolah kerana kekurangan tenaga pengajar dan peralatan aktiviti. Faktor ini juga didorong oleh isu penyisihan mata pelajaran Pendidikan Jasmani berbanding mata pelajaran akademik di sekolah. Akibatnya, perkembangan pendidikan luar yang dihasilkan oleh Kurikulum Pendidikan Jasmani agak perlahan berbanding dengan apa yang dicapai oleh Pusat Kokurikulum Malaysia.

Aktiviti Pendidikan luar Kendalian Syarikat Swasta di Malaysia

Syarikat swasta juga telah memainkan peranan yang relevan dalam perkembangan pendidikan luar di Malaysia (Lau, Turiman, Shamsuddin & Bahaman, 2001). Syarikat-syarikat swasta yang berorientasikan keuntungan ini ditubuhkan khusus untuk memenuhi tuntutan aktiviti pendidikan ini yang tidak dapat dipenuhi oleh badan-badan kerajaan. Selain itu, penubuhan syarikat syarikat dalam bidang ini turut dipengaruhi oleh peningkatan minat masyarakat Malaysia terhadap aktiviti yang berteraskan cabaran alam semula jadi. Salah sebuah syarikat yang amat giat mempromosikan program pendidikan luar dalam kalangan pelajar dan remaja Malaysia ialah Wilderness Malaysia.

Beroperasi di Pulau Tuba, Langkawi, Wilderness Malaysia merupakan syarikat pendidikan luar terbesar di Malaysia. Objektif utama penubuhan syarikat ini ialah untuk menjadikan pendidikan ini sebagai medium membangunkan potensi holistik individu (Wilderness Malaysia, 2007). Pendekatan program pendidikan luar syarikat ini mirip *Outward Bound* lantaran kebanyakan staf awal syarikat ini datangnya dari

pertubuhan yang sama. Program Wilderness Malaysia berbentuk ekspedisi lima hari yang dijalankan di Pulau Tuba dan kawasan sekitarnya. Setiap tahun Kementerian Pelajaran Malaysia menaja hampir 10 ribu orang pelajar sekolah di seluruh negara untuk mengikuti program pendidikan ini yang dilaksanakan oleh syarikat tersebut.

Program Latihan Khidmat Negara (PLKN)

Perlaksanaan Program Latihan Khidmat Negara (PLKN) juga turut menyumbang dalam proses perkembangan pendidikan luar di Malaysia. Program PLKN ini merupakan kesinambungan program pendidikan ini yang telah dijalankan oleh Kementerian Pelajaran dalam kalangan pelajar sekolah di seluruh negara.

PLKN adalah program pembinaan jati diri dan perpaduan dalam kalangan remaja Malaysia dan telah diperkenalkan pada tahun 2004 oleh Kerajaan Malaysia. Dipertanggungjawabkan di bawah pentadbiran Jabatan Latihan Khidmat Negara, program ini berfokuskan kepada usaha melahirkan generasi muda yang cintakan negara, bersatu padu dan mengamalkan ciri-ciri insan unggul. Program ini diwajibkan kepada semua remaja Malaysia yang berusia 18 tahun dan dilaksanakan di kem-kem latihan di seluruh negara.

Selama tiga bulan, peserta program PLKN perlu mengikuti empat modul utama iaitu modul fizikal (pembinaan kecergasan), modul pembinaan negara (penerapan nilai jati diri), modul pembinaan sahsiah (membangunkan sahsiah peserta), dan modul khidmat masyarakat (menggalakkan amalan bermasyarakat) (Jaffry Zakaria, 2008).

Kajian ini mendapati bahawa falsafah pendidikan luar menunjangi pelaksanaan program PLKN ini. Matlamat program PLKN adalah seiring dengan matlamat pendidikan luar iaitu untuk mendidik masyarakat moden yang mengamalkan ciri-ciri murni terhadap diri, masyarakat dan alam sekitar. Pendekatan pendidikan ini juga digunakan sepenuhnya dalam program PLKN. Ini terbukti melalui pelaksanaan aktiviti yang berteraskan risiko terancang, dilaksanakan di alam semula jadi, hidup dalam serba kekurangan dan menggunakan kaedah *experiential learning* dalam membangunkan potensi individu. Selain itu, terdapat pelbagai aktiviti luar yang dijadikan medium pencapaian matlamat program yang telah ditetapkan seperti berkhemah, berkayak, merempuh halangan, mendaki dan mengembara. Kesemua elemen ini memperkuat tanggapan kajian ini bahawa PLKN juga merupakan salah satu agen perkembangan pendidikan luar di Malaysia.

Program pendidikan luar di universiti tempatan

Peranan universiti tempatan di seluruh negara dalam proses perkembangan pendidikan luar di Malaysia juga tidak boleh dinafikan. Hampir semua universiti menyenaraikan program rekreasi luar dalam aktiviti kokurikulum pelajarannya. Hasilnya, ramai pelajar universiti terdidik tentang pelaksanaan aktiviti luar yang sistematik dan selamat. Universiti tempatan juga telah memainkan peranan yang amat penting dalam perkembangan pendidikan ini di seluruh Malaysia melalui penyenaian pendidikan luar sebagai salah satu mata pelajaran utama.

Antara universiti yang terlibat secara langsung dalam pelaksanaan program pendidikan ini ialah Universiti Putra Malaysia yang memperkenalkan mata pelajaran pendidikan luar (Program Pendidikan Jasmani, Fakulti Pendidikan) dan Ijazah Sarjana Muda Pengurusan Rekreasi Luar (Fakulti Perhutanan). Universiti Teknologi MARA pula menubuhkan Fakulti Sukan dan Rekreasi dan ijazah dalam pengurusan rekreasi, Universiti Pendidikan Sultan Idris memperkenalkan mata pelajaran pendidikan pula dan kemahiran ikhtisas rekreasi dalam kalangan pelajar Fakulti Sains Sukan dan Kejurulatihannya, Universiti Kebangsaan Malaysia menubuhkan Program Sukan dan Rekreasi dan Universiti Teknologi Malaysia memperkenalkan mata pelajaran pendidikan luar kepada pelajar jurusan Sains Sukannya.

Pengenalan mata pelajaran dan program pengajian pendidikan ini di universiti-universiti tempatan telah melahirkan ramai tenaga penggerak yang profesional dan terlatih di seluruh negara. Sehingga hari ini, bilangan universiti tempatan yang memperkenalkan program pendidikan luar dalam kalangan pelajarinya terus bertambah.

ISU SEMASA PENDIDIKAN LUAR DI MALAYSIA

Walaupun pendidikan luar sedang berkembang pesat di negara ini, namun ia juga tidak dapat lari dari beberapa isu yang sedang menghimpit perkembangannya. Antaranya ialah isu keselamatan dan kebajikan peserta, isu pencemaran alam sekitar akibat amalan perkhemahan yang negatif, isu pembiayaan program yang terlalu tinggi kosnya, isu etika dan profesionalisme jurulatih serta isu organisasi pendidikan luar negara yang masih lagi belum sistematik.

Isu-isu yang disenaraikan di atas telah mendatangkan impak yang besar terhadap pelaksanaan dan perkembangan pendidikan ini di Malaysia. Antaranya ialah penamatan program Kursus Latihan Membina Semangat (KLMS, anjuran Bahagian Pendidikan Guru, Kementerian Pelajaran Malaysia) akibat beberapa insiden kemalangan yang berlaku sewaktu program tersebut (Mohd, 1992). Kini, program PLKN juga mendapat tekanan yang serupa dari segelintir masyarakat Malaysia.

Kajian ini mengesan tidak terdapat peningkatan nyata dalam menjalankan aktiviti pendidikan luar di Malaysia walaupun ia telah bermula lebih 50 tahun lalu. Pencemaran sampah di kawasan rekreasi luar masih berlaku, kecurian hasil alam semula jadi seperti mengambil batu karang di kawasan yang terdapat karang, mengambil secara tidak dibenarkan hasil hutan seperti pokok tongkat ali dan lain-lain terus berleluasa dan pencemaran sisa manusia terus mengotorkan kawasan rekreasi di seluruh Malaysia (Shamsor, 2008). Amalan negatif ini diburukkan pula oleh pembangunan moden di kawasan aktiviti luar yang mengakibatkan lokasi aktiviti pendidikan ini semakin mengecil dan terancam.

Selain itu, program pendidikan luar di Malaysia juga diancam oleh kos pelaksanaan aktiviti yang tinggi. Kos yang tinggi ini wujud lantaran aktiviti dilaksanakan di kawasan terpencil, penglibatan tenaga pembimbing yang ramai, serta jangka masa program yang agak panjang bagi memenuhi kepelbagaian aktiviti (Fakulti Sains Sukan, 2006). Kesemua faktor ini sebenarnya amat penting dalam mewujudkan program pendidikan luar yang berkesan. Malangnya keperluan kewangan yang tinggi ini telah disalah

anggap sebagai elemen pembaziran oleh sesetengah pentadbir. Kesannya, terdapat beberapa program pendidikan ini yang terpaksa dihentikan ataupun dipendekkan jangka masanya atas alasan penjimatan kos.

Permintaan yang tinggi terhadap program pendidikan ini telah mewujudkan defisit tenaga kejurulatihan yang agak meruncing dalam bidang ini (Fittler, 2007). Isu ini ditambah dengan tahap *burnout* yang tinggi dalam kalangan jurulatih pendidikan luar akibat jangka masa berkerja yang tidak menentu, lokasi kem yang agak terpencil dan tawaran kerja lain yang lebih menarik. Isu ini jelas dialami oleh Wilderness Malaysia, PLKN dan juga Pusat Kokurikulum Malaysia. Selain itu, beberapa pusat pendidikan luar swasta telah mengambil jurulatih secara *ad hoc* bagi menjimatkan kos tenaga kerja (Lau, Turiman, Shamsudin & Bahaman, 2001). Sesetengah jurulatih yang diambil berkerja ini tidak mempunyai kemahiran dan kaedah bimbingan kumpulan yang sistematik. Akibatnya program yang dilaksanakan agak rendah mutunya malah diancam oleh beberapa insiden kemalangan yang meragut nyawa.

Sehingga kini, masih belum wujud suatu organisasi yang bertanggungjawab di peringkat kebangsaan dalam mengawal mutu aktiviti pendidikan ini di seluruh negara. Akibatnya, kualiti dan corak pelaksanaan program ini masih tidak banyak berubah. Selain itu, wujud percanggahan dan perdebatan hangat dalam kalangan pelaksana program pendidikan ini hingga kadangkala mendorong kepada kemerosotan kualiti program.

Ketiadaan organisasi pemantau ini juga mendorong setiap pelaksana program pendidikan ini di Malaysia melahir dan mengiktiraf jurulatih mereka sendiri. Akibatnya, mutu kejurulatihan pendidikan luar negara agak terkebelakang berbanding Singapura, New Zealand dan Amerika Syarikat. Malahan, ketiadaan badan pemantau ini juga telah menghadkan bilangan penerbitan berkaitan pendidikan luar di Malaysia. Di Amerika Syarikat, badan pemantau pendidikan luar seperti *Association of Experiential Learning* dan *Outdoor Recreation Round Table* telah menerbitkan banyak bahan rujukan tentang aktiviti pendidikan luar di negara mereka. Hasilnya, masyarakat dapat mempelajari pendidikan luar secara terancang sekali gus meningkatkan pelaksanaan mutu program tersebut.

KESIMPULAN

Secara umumnya, penulisan ini mengupas perkembangan pendidikan luar di Malaysia mulai dari tahun 1922 hingga sekarang. Bermula sebagai suatu kaedah alternatif kepada proses pembelajaran bilik darjah, pendidikan luar di Malaysia telah berkembang sebagai aktiviti kokurikulum (Pusat Kokurikulum), aktiviti pembinaan modal insan dan perpaduan negara (OBS dan PLKN), aktiviti jati diri dan kecergasan fizikal (institut pendidikan guru), mata pelajaran rasmi (Pusat Perkembangan Kurikulum, universiti tempatan) dan juga sebagai karier profesional (Wilderness Malaysia). Ini membuktikan bahawa pendidikan ini semakin dinamik dan diterima baik oleh masyarakat di Malaysia.

Namun, ia juga tidak dapat lari dari pelbagai isu dan masalah yang sedikit sebanyak telah mendatangkan kesan negatif terhadap pelaksanaan program pendidikan jenis ini

di Malaysia. Sehubungan itu, suatu langkah bersepadu haruslah diambil oleh semua pelaksana program, penggerak dan juga penggiat bagi memartabatkan lagi mutu pendidikan luar negara.

RUJUKAN

- Ab. Alim, Abdul Rahim (1999). *Pengurusan kokurikulum dan badan beruniform*. Kuala Lumpur: Penerbit Fajar Bakti Sdn. Bhd.
- Abu Bakar, Nordin (2000). *Meniti zaman: SITC-MPSI-IPSI-UPSI*. Kuala Lumpur: Pustaka Antara
- Bahagian Pendidikan Guru. (2005). Panduan dan modul program Bina Insan Guru (BIG). Manuskrip yang tidak diterbitkan. Kuala Lumpur: Bahagian Pendidikan Guru, Kementerian Pelajaran Malaysia.
- Fakulti Sains Sukan. (2006). Kertas kerja perkhemahan amali akhir program pendidikan luar Universiti Pendidikan Sultan Idris. Kertas kerja yang tidak diterbitkan. Tanjung Malim: Universiti Pendidikan Sultan Idris.
- Haron, Daud (2009). *Mantera dan unsur luar biasa dalam masyarakat Melayu*. Pulau Pinang: Penerbit Universiti Sains Malaysia.
- IPSI (1995). *Pengurusan Program Pendidikan Luar*. Tanjong Malim, Malaysia: Penerbit Institut Perguruan Sultan Idris
- Iskandar Carey. (1976). *Orang asli: The aboriginal tribes of Peninsular Malaysia*. Kuala Lumpur: Oxford University Press.
- Jaffry Zakaria. (2008). *The effects of National Service Programme in Perlis State on group cohesion*. Thesis Ijazah Sarjana yang tidak diterbitkan, Serdang, Selangor: Universiti Putra Malaysia.
- Kamsiah A. (2007). *Benih budiman: Suatu analisis sosio-sejarah Persekolahan Melayu di Singapura*. Tanjong Malim: Penerbit Universiti Pendidikan Sultan Idris.
- Kementerian Pendidikan Malaysia. (1999). *Panduan pengurusan pusat kokurikulum*. Kuala Lumpur: Kementerian Pendidikan Malaysia.
- Khoo K. K. (1984). *Sejarah masyarakat Melayu moden*. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya.
- Lau, Y.Y, Turiman S., Shamsuddin A. & Bahaman A. S. (2001). The effectiveness of an outdoor training programme at Banseke human resource development centre. Kertas kerja yang dibentangkan di *Graduate Research Education Conference*. Serdang, Selangor: Universiti Putra Malaysia.
- Md Amin, Md T. (2010). *The effects of residential outdoor education camp on environmental knowledge and attitudes of first year undergraduate students from selected Malaysian universities*. Thesis Ijazah Kedoktoran yang tidak diterbitkan. Serdang, Selangor: Universiti Putra Malaysia.
- Mohd, Yusuf Bakar (1992). Dua pensyarah maktab ditemui mati. *Berita Harian*, hal. 12.
- Norazit S., Hashim A. & Nor Hisham O. (1997). *Meniti zaman: Masyarakat Melayu antara tradisi dan moden*. Kuala Lumpur: Akademi Pengajian Melayu Universiti Malaya.
- Outward Bound Malaysia. (2008). History of Outward Bound Malaysia, Lumut. Dimuat turun pada 23 Ogos 2008, daripada <http://outwardbound.my/about/history.html>.
- Pusat Perkembangan Kurikulum. (1995). *Sukatan pelajaran Pendidikan Jasmani dan Kesihatan*. Kuala Lumpur: Kementerian Pendidikan Malaysia.
- Scholer, E.A. & Teoh T. L (1980). Teacher training in physical education in Malaysia. *Journal of Physical Education and Recreation*. hal. 74-76.

- Shamsor, Nahar Yaakob (2008). *Identification of physical impact indicators for the tropical mountain trail: The case of Gunung Tahan trail, Taman Negara National Park, Peninsular Malaysia*. Thesis Ijazah Kedoktoran yang tidak diterbitkan, Newcastle: University of Newcastle.
- Wan Shamsuddin, Mohd Yusuf (1969). *Sejarah Tanah Melayu dan sekitarnya: 1400–1967*. Kuala Lumpur: Pustaka Antara.
- Wilderness Malaysia. (2007). About Wilderness Centre Sdn. Bhd. Dimuat turun pada 24 Julai 2007, daripada <http://www.wildernessmalaysia.com/About%20WCSB.html>.